

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ยุคปัจจุบันเป็นยุคที่ความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ผู้ที่จะประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีความสามารถในการปรับใช้ข้อมูลข่าวสารให้อยู่ในรูปขององค์ความรู้ และนำมาใช้ประกอบการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งผู้ที่จะสามารถเป็นเช่นนั้นได้จะต้องมีคุณสมบัติประการหนึ่งในชีวิตนั่นคือ “คิดเป็น” ซึ่งในขณะนี้พบว่าเยาวชนไทยนั้นมีแต่ความรู้的多 แต่ไม่รู้จักคิด การเจริญก้าวหน้าทางวิชาการด้านต่างๆ ของโลกยุคโลกาภิวัตน์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ จึงทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไป

กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น จึงวางยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการแก้ปัญหาทักษะการคิดวิเคราะห์ของเด็กไทย ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตราที่ 24 ในเรื่องการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ในข้อที่ 2 ระบุว่า “ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544: 55) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติมาตรานี้ แสดงว่าการจัดการเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะกระบวนการคิดนั้นมีความสำคัญ ครูผู้สอนจึงควรเน้นกระบวนการคิดให้แก่เด็กฝึกให้เป็นนักคิดที่รอบรู้ มีเหตุผล สามารถตัดสินใจเผชิญสถานการณ์ได้อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ยังกำหนดการจัดการศึกษาที่ยึดผู้เรียนให้มีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาศักยภาพตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ดังนั้นสิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนาคือในเรื่องทักษะการคิด โดยเฉพาะความสามารถในการคิดวิเคราะห์ดังจะเห็นจากมาตรฐานด้านผู้เรียนที่เน้นพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม มุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดีมีความสามารถตามศักยภาพและมีความสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรฐานที่ 4 ได้ระบุว่า “มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์” (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2548: 29)

จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม ที่ผ่านมานั้นยังไม่ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื่องจากการสอนของครูเน้นแต่เนื้อหาเท่านั้นมิได้เน้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์เท่าที่ควรและยังเห็นว่าพัฒนาการทางการเรียนลดลง ซึ่งเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่เน้นให้นักเรียนคิดหาคำตอบด้วยตัวเอง ครูจึงจำเป็นที่จะต้องใช้คำถามเป็นตัวกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน ซึ่งคำถามก่อให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนากระบวนการคิด ขณะเดียวกัน การใช้คำถามก็ยังเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการดำเนินการเรียนการสอนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียน โดยเฉพาะการใช้คำถามที่ดีของครูจะทำให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิดระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545, หน้า 74) กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบการใช้คำถามเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการทางความคิดของผู้เรียนโดยผู้สอนจะป้อนคำถามในลักษณะต่างๆ ที่เป็นคำถามที่ดี สามารถพัฒนาความคิดผู้เรียน ถามเพื่อให้ผู้เรียนใช้ความคิดเชิงเหตุผล วิเคราะห์ วิวิจารณ์ สังเคราะห์ หรือการประเมินค่าเพื่อจะตอบคำถามเหล่านั้น

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้ศึกษาในฐานะครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง มีปัญหาเรื่องการคิดวิเคราะห์ซึ่งสาเหตุมาจากการสอนของครูที่ยังคงเน้นเนื้อหาทำให้นักเรียนขาดทักษะในเรื่องของการคิดวิเคราะห์ และผลการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง พบว่าอยู่ในระดับพอใช้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนควรได้รับการพัฒนา ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาการสอนโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถามเพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ โดยการถามของครูจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาความคิดใหม่ๆ กระบวนการถามจะช่วยฝึกทักษะการคิดทำความเข้าใจให้กระจ่าง ได้ข้อมูลป้อนกลับทั้งด้านการเรียนการสอน ก่อให้เกิดการทบทวนการเชื่อมโยงระหว่างความคิดต่างๆ ส่งเสริมความอยากรู้อยากเห็นและเกิดความท้าทาย ซึ่งเป็นเทคนิคสำคัญที่ทำให้การแสวงหาความรู้มีประสิทธิภาพ เป็นกลวิธีการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิด การตีความ การไตร่ตรอง การถ่ายทอดความคิด สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี โดยจะทำให้ผู้เรียนรู้ข้อเท็จจริง รู้เหตุผล เบื้องหลังของสิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจความเป็นมาเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ เป็นฐานความรู้ในการนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหา ช่วยให้หาเหตุผลที่สมเหตุสมผลให้กับสิ่งที่เกิดขึ้น ช่วยประมาณความน่าจะเป็น และนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องได้

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อพัฒนาแผนกิจกรรมโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถาม เรื่องหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม
2. เพื่อหาระดับคุณภาพของแผนกิจกรรมโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถาม เรื่องหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ผู้ประเมินแผนการจัดการเรียนการสอน จำนวน 5 คน ได้แก่ศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2 จำนวน 1 คน พระสงฆ์ จำนวน 1 รูป ครูผู้สอนโรงเรียนวัดโนทัยพายัพ จำนวน 1 คน และอาจารย์โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำนวน 2 คน โดยวิธีเลือกแบบเจาะจง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาการตั้งคำถามของครูในการสอนสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เกี่ยวกับประเภทของคำถามที่เน้นกระบวนการคิดทางการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย ตามรูปแบบของบลูม ซึ่งแบ่งเป็น 6 ชั้น คือ คำถามขั้นความรู้ความจำ คำถามขั้นความเข้าใจ คำถามขั้นการนำไปใช้ คำถามขั้นคิดวิเคราะห์ คำถามขั้นสังเคราะห์ และคำถามขั้นประเมินค่า โดยเนื้อหาที่ใช้ศึกษามีดังนี้

1. โครงสร้างทางสังคม การขัดเกลาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จำนวน 3 ชั่วโมง
2. พลเมืองดีของประเทศไทย และสังคมโลก จำนวน 3 ชั่วโมง
3. การประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และเสนอแนวทางพัฒนา จำนวน 3 ชั่วโมง
4. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมสากล จำนวน 3 ชั่วโมง
5. การตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ จำนวน 3 ชั่วโมง

ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาแผนกิจกรรมโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถามสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง จังหวัดเชียงราย เป็นการสร้างและออกแบบแผนการจัดการเรียน การสอนเพื่อหาคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยผ่านผู้ประเมินเท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

การใช้เทคนิคการตั้งคำถาม หมายถึง การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิด วิเคราะห์ ปฏิสัมพันธ์การสื่อสารด้วยคำถามระหว่างการเรียนการสอน

สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม หมายถึง การเรียนรู้เกี่ยวกับ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธาน ค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพการดำเนิน ชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

การคิดวิเคราะห์ หมายถึง การรวบรวม จำแนก แยกแยะเหตุการณ์ ปัญหาหรือเรื่องราว ต่าง ๆ เพื่อหาความสัมพันธ์องค์ประกอบของสิ่งเหล่านั้น พร้อมกับเชื่อมโยงให้เกิดความถูกต้อง ชัดเจน และนำไปสู่การตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล-ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงวิธีพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคการตั้งคำถาม สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ เป็นแนวทางพัฒนาแผนการจัดการเรียนการสอนในสาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม สาระ เศรษฐศาสตร์ สาระประวัติศาสตร์ และสาระภูมิศาสตร์

2. ผลการศึกษาทำให้ทราบถึงระดับคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคนิคการตั้ง คำถามสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ เป็นแนวทางพัฒนาแผนการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาอื่นๆ